

Dans som ett verktyg för befrielse Cirkeldanser i Södra Indien

Heliga danser betraktar arbetet med cirkeldansen och dess mångtusenåriga traditioner som en källa till helande, helhet, helgörande. I mötet med Indiens folkliga danstradition fick helandet än fler dimensioner; Att dansa som återupprättelse, befrielse, uppståndelse, för att bli någon, få kraft. Dansen som verktyg i arbetet med förtryckta, marginaliserade grupper utan rättigheter och möjligheter, som hjälp till självhjälp. Att dansa blir en politisk handling. Att dansa får omvälvande konsekvenser, för den enskilde och för samhället.

Med fokus på traditionella danser har jag, tillsammans med 14 andra dansledare och deltagare i Heliga danser från södra Sverige, rest runt i TamilNadu i södra Indien under tre veckor i januari 2005. Vårt syfte var trefaldigt; att möta och förhoppningsvis också lära oss traditionella cirkeldanser, att dela våra respektive danstraditioner med indiska kvinnor och män varhelst möjligt, samt att i vår egen grupp använda dans som redskap för att bearbeta de upplevelserna av detta och av andra aspekter på vår resa (vi anlände en vecka efter Tsunamin, till ett område som drabbats).

Dans är ett självklart inslag i vardagen i hela Indien. TamilNadu är en mycket fattig och konservativ region utan organiserad turism där de västerländska influenserna (ännu?) inte fått något större inflytande på vardagslivet. Det traditionella livet fortgår. Även om den största staden, Chennai (Madras), har lika många innevånare som hela Sverige så bor ändå flertalet på landsbygden, i små byar som samtidigt ofta är klaner eller ”stammar” (tribes), dvs. tillhör samma kast eller är daliter, dvs. de oberörbara, paria, som står utanför kastsystemet och utgör över 40% av befolkningen i TamilNadu.

Den folkliga kulturen är stark. Ett tydligt exempel, nu lite utanför diskursen, är filmerna som produceras i Bombay (Bollywood) respektive Chennai (Gollywood). Filmindustrin är ofattbart stor i Indien och har ett enormt inflytande, t.ex. har de flesta politiker i TamilNadus regering ett förflutet som filmstjärnor. I filmerna från norra Indien har det västerländska musikvideomodet helt slagit igenom vad gäller klädstilar och danser – om än med indisk touch, medan både män och kvinnor i filmerna söderifrån fortfarande är traditionellt klädda i sari, kurta etc. Filmernas danser (ingen indisk film är utan långa dansnummer) har här mera traditionella inslag, inte alltid urskiljbara för en oinvigd men tydliga för den som vuxit upp med denna danskultur – och det har alla. Det finns en stor stolthet över traditionerna, jag fick ofta utpekat för mig att *den* handrörelsen, *de* momenten, tillhör de *riktiga* danserna.

Folkliga danser kallas i TamilNadu för ”bydanser” (village dances) för att skilja dem från den klassiska indiska dansen, i TamilNadu framförallt Bharatanatyam som dansas av kvinnor. Både den klassiska dansen och bydanserna är traditionella dansformer. När man tänker på Indien i kombination med dans är det antagligen den klassiska indiska dansen, det raffinerade, detaljutarbetade dansdramat med sin tekniska fulländning i miner, gester och rörelser, man associerar till. Att komma i kontakt med traditionella folkliga danser, dansade av ”vanligt” folk, visade sig dock vara lättare än vi vågat tro. Vi upptäckte en levande danstradition långt utöver vad vi kunnat föreställa oss – och använd på många oväntade sätt. Antalet danser är kanske inte så överväldigande, men deras del i livets alla aspekter, deras kraft och den kraft de självklart också tillerkännes, var det verkliga.

Jag har, genom mina tio år av intensivt dansarbete, lärande och som lärare, kommit att se de gamla traditionella cirkeldansernas essentiella gåva till oss som förmågan till kraftgivande, upprättande och helande. I Indien, i alla fall i TamilNadu, är detta vardagskunskap.

Att det är lätt för indierna att omfatta tanken att dansande är mera än stegkombinationer i rörelse är naturligtvis inte helt överraskande där det finns en traditionell klassisk danstradition där varje gest, till och med ögonrörelse, har en innebörd. Ändå blev det en både rörande och hisnande upplevelse närhelst vi dansade några av ”våra” danser med människor vi mötte.

De absolut mest förekommande traditionella danserna är Kummi och Kolattam (eller Kolatlan), cirkeldanser utan handfattning med likartade steg (vilka naturligtvis kan varieras i oändlighet). Kummi dansas med handklappning och Kolattam med pinnar som slås samman. Dessa känner alla till, de dansas i varje by och även i städerna. Till sitt ursprung anses båda danserna vara kvinnodanser trots att unga män kan delta i Kolattam. Vi mötte dock många manliga Kummidansare under vår resa.

Attam (atlan) är ordet för alla by/folkdanser, med något före; Kummi (klappa med händerna på något, även vad man gör med tvätten), Kol (pinne), Voyil (näsduk eller annan tygbit att vifta med), Kuralki (zigenare?) och Katagam (kruka). Ibland, som med Kummi, har attam fallit bort helt. Danserna tillhör en gemensam repertoar, vi mötte några eller alla på varje plats vi besökte; byar, skolor, hjälpprojekt, seminarier. Kummi är säkert den mest spridda av dem alla, vi mötte den överallt vi kom. Namnet är nästan synonymt med begreppet folklig dans, i skivaffärerna var en fråga efter traditional dance music obegriplig, men om man sa Kummi var saken klar.

Bydanserna uppvisar inte tydliga budskap på samma sätt som de klassiska danserna men de bär samma strukturer som gamla traditionella danser från resten av vår värld. ”Språket” i bydanserna är alltså mera likt de riktigt gamla danserna från andra danstraditioner, även om det finns drag av de folkliga danserna kvar i den klassiska dansen. Det är antagligen rester från en tid när dansandet var ett och detsamma överallt. Jag skall återkomma till detta senare.

Oftast är stegen i bydanserna, i motsats till i den klassiska dansen, mycket enkla, som vanliga gästeg eller vinranka. Det är handrörelserna och framförallt sången som verkar vara de viktigaste delarna av dansen. Speciellt i Kummi tycks stegen vara av synnerligen underordnad betydelse, vi kunde se många varianter i samma cirkel. Dock blev vi en gång vittnen till hur en Kummi slutade i ett storgräl mellan kvinnorna som dansade. Det handlade om stegen och jag vet inte om orsaken var att kvinnorna kom från olika byar eller var av olika generationer. I vilket fall som helst så var det inga som helst meningsskiljaktigheter vad gällde sången och handklappandet.

Naturligtvis är stegmönstren mycket mera samstämmiga och tydliga när en lärare förmedlat dansen, men mönstren skiljde sig fortfarande mycket mellan de olika cirkelarna.

Att klappa med händerna och stampa med fötterna är världsvida dansattribut, lika gamla som dansen själv. Det är bön, lovprisning till Gudarna och Gudinnorna, kommunikation med Moder Jord, med den Stora Gudinnan. Också i Bibeln uppmanas vi att slå ihop våra händer och stampa med våra fötter, Gospelmusikens ”clap your hands and stamp your feet” tar det bokstavligen fortfarande.

En distinkt skillnad mellan ”våra” danser och deras var avsaknaden av handfattning. För dem var vårt sätt att dansa, med nästan ständig handfattning en svår aspekt att hantera, inte bara i grupper med både män och kvinnor. I bydanserna relaterar och kommunicerar man dock mycket mera med varandra under dansen än vad vi vanligen gör. De dansande vänder sig mot varandra, klappar varandras händer, rör sig i olika mönster mittemot varandra, ”pratar” med varandra. En viss avsaknad av relaterande och kommunikation i cirkeln blev plötsligt synlig i vårt eget dansande.

Inte alla bydanser är cirkeldanser, i alla fall inte som de presenterats för oss, men jag tror att de flesta har ett sådant ursprung. Idag dansas en del, t.ex. med en kruka på huvudet eller med

näsdüksviftande, som solo- eller gruppdans för att visa upp skicklighet i balans och vighet, men de är fortfarande del av byfestligheterna och dansas av ”deras egna”. Även klassiska dansare visar ibland upp sig med dessa danser!

Dansen är en levande folklig kultur. Vid liv håller sig traditioner som upplevs som meningsfulla kraftkällor. Sålunda mötte vi dansarbete också i för oss oväntade former. Ganska självklara dock – när man väl fattat hur integrerat medvetandet om dansens betydelsebärande förmåga är i indisk kultur. Dans genomsyrar vardagen i TamilNadu, från de ständigt påslagna tv-apparaternas ständiga dansfilmer till de klassiska dansdramerna ganska allmänt kända rörelsespråk och handling till de folkliga danserna som dansas av alla i allehanda sammanhang. Men det finns ännu fler aspekter att upptäcka!

Kummi, Kolattam och andra danser betraktas – och används – idag av många som ett kraftfullt verktyg för att förändra liv, hela, återupprätta, frigöra, befria, medvetandegöra, bibringa självkänsla. Vår resa ledde oss till många skilda dansplatser; bland andra CdaWS (Centre for Women's Studies) i Chennai, ett politiskt och konfessionellt oberoende kvinnoprojekt i Chennai riktat mot kvinnor i slummen och ”hushållsarbetare”, INTACT special school for mentally challenged children utanför Tiruchirapalli (Trichy), TELCs (TamilNadu Evangelical Lutheran Church) hem för utblottade kvinnor och skola för deras barn i Karunagarapuri, TTS (Tamil Theological Seminar) i Madurai, Kali Kaveri College for Fine Arts i Trichy och TRUPA hjälpcenter i Tirupattur.

På skolor, även teologiska seminarier och högskolor, och i hjälpprojekt av skilda slag används dansen som ett medvetandehöjande verktyg. Traditionellt dansar man till sång, endera unisont eller med försångare där alla faller in i refrängen. Alla kan danserna och om sången får ord om t.ex. kvinnors kraft och värde, en änkas rättigheter, ekologi, hur man undviker syfilis och AIDS, vikten av att kunna läsa och skriva, så kan du åka till en by eller grupp och förmedla ditt budskap på ett sätt som alla deltar ifrån början. En flicka som vuxit upp sjungande om kvinnors kraft och värde.....

Dansen har kraft att förändra, och det är man medveten om i Indien, i alla fall i TamilNadu.

På CdaWS får flickor och kvinnor som annars skulle leva som tiggare, prostituerade eller hushållsslavar lära sig färdigheter som gör att de kan försörja sig, allt från utbildningar i data och juridik till vävning. De får lära sig karate för att kunna försvara sig – och traditionella danser och sånger för att (åter)upprätta självkänsla, sammanhang och identitet, göra sig värda att försvara. De erövrar försörjning, försvar och frihet.

Överhuvudtaget mötte vi många tankar och projekt där den undertryckta, förtryckta, nedtryckta, avvisade gruppens egen kultur blir själva verktyget för upprättelse. Speciellt tydligt blev detta i TTS Dalitprojekt som har titeln ”Dalit Culture is a Weapon for Liberation”.

I Church of South India (evangelisk-luthersk) ingår bydanser såväl folklig musik och sång i utbildningen för alla som skall bli präster. Det är ett viktigt redskap i det kommande arbetet. En gång i tiden var dans- och musikärbetet mera inriktat på de klassiska indiska traditionerna och lärarna kom från höga kaster där bara denna musik räknades.

De kristna kyrkorna är några av de få platser där inte kastsystemet accepteras, där det tappar sin betydelse (i alla fall teoretiskt). Här är budskapet om lika värde fortfarande revolutionärt. Budskapet är inte bara teoretiskt evangelium utan också praktiskt. Man kom på att Brahminkulturen blev ett förtryckarvapen, ett sätt att ännu mera marginalisera och såsmåningom uttradera lägre kasters möjligheter till eget uttryck – göra dem stumma eftersom vägen till andra uttryck är stängd. Den ”klassresan” är inte bara förbjuden utan otänkbar.

Med den insikten har man sålunda nu helt bytt inriktning och utforskar kraften i daliternas egen kultur. Det blir hisnande att höra seminariets musikprofessor stolt berätta att ”jag är själv dalit”, när vi alla vet att utanför, i Indien, är daliterna fortfarande de oberörbara, paria, de som inte kan gå in i någons hus, de som står utanför kastsystemet och därmed aldrig kan komma in eftersom det krävs utbildning vilket är en omöjlighet – utom via de organisationer som inte erkänner systemet.

På Kali Kaveri College for Fine Arts i Trichy arbetar man från ett annat håll. Kali Kaveri är den enda musik- och danshögskolan i TamilNadu (eller var det i hela södra Indien?) och det är det katolska stiftet som står bakom den. Även här är man medveten om dansens kraft, man arbetar främst med klassisk indisk dans men också med bydanser i sin ”sacred mission of spreading cultural and human values... reaching out to people as Ambassadors of Love, Messengers of Peace and Courier of Culture”. De utbildar professionella klassiska dansare, en träning som börjar mycket tidigt, och har en uppvisningstrupp som bl.a. turnerar i Europa ibland.

Intressantare för oss är att de också arbetar mycket med att integrera indisk dans i gudstjänstliturgin. Härvid används dansuttryck från båda traditionerna, den klassiska och den folkliga. De har skapat en speciell handposition för Jesus och en stor staty av honom, klädd till indisk dansare, finns över ingången.

Kali Kaveri vill ge ”elitens kultur till vanligt folk” och ge dem chansen att kunna få dansen som yrke at försörja sig på.

Ytterligare ett sätt att arbeta med dans mötte vi hos Mala i Chennai. Mala är en professionell klassisk indisk dansös som utarbetat dans och meditation till ett stresshanteringsredskap. Hon kallar det Athma Laya, inre harmoni, och fokuserar sitt arbete på kvinnor som hamnat i kläm mellan traditionella roller och ett verksamt yrkesliv. Mala utnyttjar de starka känslor som ryms i den klassiska dansens stiliserade gester för att bearbeta stress såväl som monotoni och utbrändhet. Med dessa kraftfulla gester och rörelser i kombination med enkla meditationstekniker och även en del folkliga dansinslag har hon i sina workshops hittat ett verksamt redskap för att uppnå det mål hon formulerar som ”Upplev inre harmoni; förbli aktiv och intensiv på utsidan och stilla inuti”.

Även den klassiska indiska dansen upplevde jag som allmänt uppskattad och känd, på något sätt ”tillhörande folket” även om de som utför den behöver vara professionella. Folket i TamilNadu är stolta över sin Bharatanatyam, det egna dansdramat, och delar dansas också på vanliga skolor och andra sammanhang, precis som t.ex. bydanser med kruka på huvudet också dansas av de klassiska dansarna. Bydanser och klassisk dans har många gemensamma rörelser och drag. Säkrlart, eftersom de har samma ursprung; dansen som ett andligt uttryck och helig rit.

Pia Lamberth i Malmö i mars 2005

